

УДК 321:316.483(477)

КОНФЛІКТОГЕННІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ**Юлія Білецька**

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
факультет правової політології та соціології, кафедра соціальних теорій,
вул. Піонерська 2, 65009, Одеса, Україна
e-mail: julijabiletskaja@rambler.ru*

Дослідженні конфліктогенні особливості окремих політичних інститутів та причини, які зумовлюють виникненню між ними конфліктів. Проаналізовано особливості політичних інститутів, котрі допомагають формуванню політичної свідомості та попередженню політичних конфліктів.

Ключові слова: політичний конфлікт, українське суспільство, політичні інститути, політична свідомість, стабільність.

Загальне уявлення про політичний конфлікт у сучасній Україні потребує інституційної деталізації. Адже політичні процеси у нашому суспільстві містять низку особливостей, і для встановлення конфліктних складових варто розглянути засади функціонування окремих політичних інститутів. У зв'язку з різними інституційними змінами з років незалежності потрібно визначити значущість конституційного устрою, виборчої системи, парламенту, інституту президента й інших політичних інститутів у процесі розвитку політичних конфліктів [14, с. 144].

Між науковцями існують різні погляди з приводу проблеми конфліктності в межах політичних інститутів. Так, О. Гарань та М. Розумний вирізняють основну проблему конфліктності - невідповідність конституційно-правових норм потребам у конституційних змінах та нерозвинутість партійної системи. М. Рябчук та О. Фісун акцентують на політико-культурному аспекті конфліктності української політики, зазначаючи, що політичні конфлікти становлять причину трансформації пострадянських суспільств [10; 15].

З одного боку, вчені наголошують на правових змінах, реформах, нововведеннях, а з іншого - зауважують культурні й історичні особливості, що потребують змін у свідомості населення. Обидва напрями доцільні в українському суспільстві, оскільки система норм права, яка регулює повноваження політичних інститутів, спричиняє протиріччя, а відсутність політичної культури затягує цей процес до розвитку повноцінного конфлікту з усіма негативними результатами.

Отже, влада в межах певного інституту – результат створення особливого правового зв'язку між конкретним інститутом, що містить нормативну ідею, і особою, яка є керівником через зазначений статус такого інституту. На думку Ж. Бюрдо, «інститут влади – це організація на службі ідеї, встановлена таким чином, що ця ідея існує через дану організацію та має у своєму розпорядженні вищу владу і чинність, ніж влада індивідів, через яких вона здійснюється» [цит. за: 3, с.14].

Сукупність інститутів, котрі потрібні для функціонування демократичного суспільства, створюють апарат державної влади, уповноважений приймати суспільно-необхідні рішення. Тому доцільно розглянути політичні інститути, які часто стають

елементом політичного конфлікту в українському суспільстві. До таких можемо зарахувати: інститут Президента України, парламент, вищий виконавчий орган – Кабінет Міністрів України, інститут політичних партій, інститут громадянського суспільства. Вагому роль у процесі політичного конфлікту відіграє інститут Президента України. Так, І. Стрижова у процесі дослідження інституту президенства на пострадянському просторі зазначає, що президент має особливий статус порівняно з іншими вищими посадовими особами й повноваження та несе відповідальність перед народом. Однак функціонування різних моделей президенства демонструє їхню залежність від систем державного управління і політичних режимів [13; с. 67].

Дехто з дослідників вважає, що необхідна умова приведення в дію інституту президентської влади - забезпечення стримування і противаг законодавчої, виконавчої, президентської й урядової влад та інших інститутів [16; с. 73]. Натомість С. Алексєєв зазначає: крім розподілу влади, потрібне їхнє об'єднання та додаткова стрижнева структура, яка б уособлювала єдність і міцність влади. Президент має стати загальнонаціональною об'єднуючою силою [1; с.7].

З проголошенням незалежності в Україні глава держави повинен був інтегрувати владу держави в умовах правління з розподілом окремих демократичних інститутів, надати державі форму цілісності, координувати діяльність законодавчої та виконавчої влади. Тому, Президент сучасної України став центральним органом державної влади і складовою державного апарату. Нагадаємо, що правові основи діяльності Президента УРСР закріплював Закон УРСР від 5 липня 1991 р. «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного закону) Української РСР», унаслідок чого інститут глави держави набув конституційно-правового розвитку. Еволюція цього інституту продовжується, хоча науковці, політологи, практики мають різні погляди стосовно його ролі й місця в конституційному механізмі державної влади [4; с. 325].

Скажімо, поєднання посад у 1991 р. створювало проблеми у взаємовідносинах між законодавчою та виконавчою владою, спричиняло конфлікти про значення президента у державі.

Всім рокам Основний закон держави діяв без змін. У 2004 р. відбулася перша конституційна реформа відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня цього ж року. Як зазначив академік НАН України Ю. Шемшученко, їхня суть «полягає у перерозподілі владних повноважень між Президентом, Верховною Радою і Кабінетом Міністрів України. Проблема була поставлена таким чином, що відбувся перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки» [цит. за 4, с. 326].

У 2010 р. після обрання нового Президента України, зміни до його повноважень визнані неконституційними, тому він виконував свої повноваження відповідно до Конституції 1996 р. Уже 2014 р. у зв'язку з революційними змінами у суспільстві політики прийняли рішення про повернення до Конституції зразка 2004 р. Такі часті зміни рішення засвідчують політичну нестабільність інституту Президента України, його повноважень і роль у суспільстві. Це й призводить до розвитку конфліктів. Адже основним елементом інституту президента повинні бути чіткі повноваження, бо вони визначають його правовий статус та законні механізми впливу на окремі інститути влади. Відповідно до правового статусу глава держави може вступати у конституційно-правові відносини, впливати на конфліктні ситуації між політичними суб'єктами. Незалежно від того, на підставі якої Конституції діє Президент України, першочерговими завданнями є

розподіл повноважень між вищими державними органами та Президентом України. Питання розподілу й перерозподілу повноважень між вищими органами влади - ключові у процесі політичного конфлікту. Розв'язання цих питань супроводжуються невдоволеннями, протиріччями, котрі можуть переростати і переростають у конфлікти. У зв'язку з цим глава держави має забезпечувати ефективне функціонування всіх органів державного управління [4; с. 326].

За роки незалежності в Україні було п'ять президентів. Діяльність кожного по своєму впливала на політичні конфлікти, бо вони мали різні політичні повноваження, різну регіональну підтримку населення, пріоритети та цінності. Незважаючи на це, посада Президента України повинна бути центром функціонування державності, суверенітету, незалежності. І для того, щоб виконувати такі конституційні засади, Президент повинен стати гарантом у вирішенні політичних протиріч, конфліктів, кризи. Саме деструктивна взаємодія політичних суб'єктів є однією з головних причин порушення основ державності.

У загальному вигляді значущість інституту президента в політичному процесі - балансує складова для стримування і противаг у політичній діяльності різних інститутів влади. Законність рівності гілок влади, їхня співпраця повинні здійснюватися на взаємовигідному рівні, завдяки чому державні інститути продовжують нормально існувати. Коли ж одна з гілок влади порушить принципи взаємодії, це спричинить політичне протистояння і як наслідок - конфлікт.

Отже, велика кількість центрів влади та розпорошеність державних органів зі своїми повноваженнями і компетенцією потенційно формують можливість виявлення політичних конфліктів, що постають в умовах політичної реформи. Тому в українському суспільстві має діяти сильний арбітражний інститут державної влади в особі Президента України, аби його повноваження сприяли вчасному вирішенню спірних політичних і правових ситуацій [16; с. 74].

До основних інститутів влади належить також парламент, який є виявом представницької демократії. В українській Конституції прописані демократичні засади взаємодії парламенту з іншими владними суб'єктами, але, на жаль, часто виникають непорозуміння між представниками політичних інститутів і агресивні дії тієї або іншої сторони. Ефективна діяльність парламенту не може здійснюватися без співпраці з дотриманням принципу рівності сторін та стримуванням водночас іншими структурами влади. Безсумнівно, парламент посідає чільне місце у системі органів державної влади, що пов'язано з його статусом загальнонаціонального, виборного, колегіального, представницького, постійно діючого органу. Діяльність парламенту поширюється на всі сфери суспільного життя та відображає соціальну цінність прийнятих рішень [12; с. 54].

Еволюція парламенту засвідчує динамічний розвиток держави та суспільства, оскільки відображає тенденції з протистояння інтересів різних політичних сил і здатність приймати владні рішення у важливих сферах життя - політиці, дипломатії, обороні й безпеці, економіці [11; с. 103]. Український парламент для подальшого демократичного розвитку не може працювати за тоталітарними принципами, але рівність сторін не повинна здійснюватися блокуванням роботи парламенту, з відсутністю взаєморозуміння та взаємопідтримки. Тому важливе завдання влади у кожному періоді державної діяльності - уникнення інституційних протиріч задля зміцнення політичної стабільності й демократії. Представники політичних інститутів влади мають зберігати толерантність і виваженість у взаємовідносинах.

Отже, парламент України як інститут політичної влади та вищий законодавчий орган є правотворчою ланкою державної влади. Проте його діяльність ґрунтується на протиріччях щодо ціннісних орієнтирів державотворчих процесів, розподілу владних повноважень і впливу на систему державних органів на усіх рівнях. Політичні конфлікти заважають його нормальній роботі. Причиною таких конфліктів є самі народні депутати, їхній особистий інтерес від прийнятих рішень. У взаємовідносинах парламентарів відсутня політична культура, дух патріотизму та цінність нації.

На думку Б. Кістяківського, «престиж державної влади полягає не в її недосконалості або височині, а в тім, що вона дістає підтримку в народі» [11; с.106], адже населення має змогу реалізувати власні інтереси та цілі через своїх представників. Коли ж зміни відбуваються в напрямі погіршення становища людей, це може зумовити невдоволення, мітинги і революційні протистояння. Власне, у діях представників парламенту пріоритетним повинна залишатись законодавча діяльність для покращення рівня життя населення, бо зразок правової й успішної держави становить дієвість і ефективність законодавчої влади. Виконання цих основ - запорука підтримки народу та зменшення рівня конфліктності між суб'єктами політики.

На думку О. Мазур, «ключовою проблемою демократичного будівництва є ефективність політичного будівництва, надання цим інститутам соціальної спрямованості в інтересах широких верств населення. У тих, країнах де вдалося поєднати демократичні інститути з сильною соціальною політикою, ці інститути набули необхідної легітимності і стійкості» [8; с. 140].

Одночасно важливим завданням для політичних діячів є дотримання культури у парламенті. Орган, який створює правила поведінки та взаємодії між різним суб'єктами, часто сам забуває про основоположні культурні норми. Регламентом діяльності парламенту встановлена чітка процедура ведення засідань представницького органу, хоча оратори систематично порушують правила депутатської етики, застосовуючи грубі, образливі вислови, котрі ображають честь і гідність їхніх колег, часто подають явно неправдиву інформацію, використовують необґрунтовані звинувачення, закликають до незаконної діяльності. Оскільки заходи реагування на ці вчинки мають морально-етичний характер, то такі ненормативні висловлювання продовжуються [5; с.48]. До речі, парламент України був і залишається ареною для багатьох політичних конфліктів, що стали історією державотворчих змін в українському суспільстві. Такі приклади повинні сприяти зміні політичної свідомості, застосуванню процедури компромісу між сторонами протиріччя, подальшої довіри й співпраці між ними.

У державному управлінні партія як політичний інститут належить до сучасних демократичних важелів впливу на владний механізм. Виник цей інститут унаслідок розвитку парламентаризму. Політичні партії існують у більшості країн світу й у всіх політичних системах. Тому дослідження конфліктності на ґрунті владного протиборства неможливе без аналізу інституційної взаємодії між політичними партіями та у взаємодії між іншими владними органами в системі державного управління. Можна стверджувати: в Україні політичні партії стали активним учасником політичних взаємовідносин. Хоча необхідно зазначити: представники політичних партій в органах управління, зокрема в парламенті, у межах власних політичних переконань створюють підстави для розвитку політичних конфліктів.

Основне завдання політичних партій - участь у формуванні вищих органів законодавчої та виконавчої влади, визначення напрямку розвитку країни, що будуть втілювати у життя органи державного управління. Безперечно, такий інститут політичної

системи повинен зосереджувати діяльність не лише в завоюванні політичної влади, а й у представництві органів виконавчої влади. Специфіка політичних партій як суб'єктів державної влади у тому, що вони сприяють забезпеченню різних інтересів, котрі отримують нормативне втілення і стають у подальшому регуляторами суспільних відносин. Політичні партії реалізують власні партійні програми та рішення, які через механізми державної влади мають змогу перетворюватися на конкретні дії [2].

Отже, взаємодія політичних партій, з органами законодавчої та виконавчої влади побудована так, що представники політичних партій забезпечують втілення у життя своєї політичної програми за допомогою розроблення та прийняття нормативно-правових актів і застосування їх у дії. Політичні партії стають об'єднувальним чинником між різними політичними органами, сприяють їхнім взаємовідносинам.

Під час вирішення нагальних політичних проблем в українському суспільстві значний вплив продемонстрували громадсько-політичні інститути, аби задовольнити політичні інтереси та реалізувати власні ідеї. Громадянське суспільство є основою демократичної держави, яке ініціює владні зміни. У свою чергу держава захищає всі недержавні організації, котрі формують громадянське суспільство. Причина існування тоталітарного й авторитарного режимів - нерозвиненість інституту громадянського суспільства, що сучасна політична наука пов'язує з проблемами розвитку правової держави, де засадами взаємодії між суб'єктами політики повинні бути норми права.

Часто взаємодія органів влади і окремих груп населення призводить до розгортання соціально-політичного конфлікту. Важливо, аби сторони зуміли співпрацювати в межах правового поля. З активністю громадського контролю посилюється вплив суспільства на різні сфери життєдіяльності. Це формує структуру суспільних відносин. Досвід взаємодії представників громадянського суспільства з органами влади засвідчує наявність проблем, які притаманні у взаємовідносинах між владою та громадянами в Україні, - взаємна недовіра, традиції замкненості державного апарату, низька ефективність громадських об'єднань у лобюванні власних позицій [9]. Необхідно, щоб політичні суб'єкти у процесі врегулювання протиріч прислухалися до громадської думки, адже саме народ здійснює владу. Для прийняття політичних рішень думка населення становить ключовий елемент. Тому, складовою частиною політичного процесу можна вважати громадську думку - одну з фундаментальних основ, на яких ґрунтуються демократичні системи. Українське суспільство перебуває ще далеко від партнерської взаємодії між населенням і органами влади [9].

Громадяни можуть підтримати політичне рішення або висловити невдоволення через мітинги, демонстрації, революції. У таких діях сила народу дуже велика й ефективна. Найвпливовішими громадськими вчинками стали революції 2004 та 2014 рр., котрі продемонстрували волю народу та необхідність взаємодії політичних представників і врахування думки людей у процесі прийняття політичних суспільно-значущих рішень. Адже конституційно закріплено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади й органи місцевого самоврядування. Такі демократичні цінності надають право народові уповноважувати власних представників на вищі державні посади за допомогою виборчого процесу. Хоча й сам виборчий процес та його результати неодноразово виявлялися причинами розгортання політичного конфлікту в українському суспільстві.

Обираючи легітимні владні структури на засадах демократичних процедур, громадяни повинні мати право отримувати повну інформацію про їхню діяльність у

межах довірених повноважень. У зв'язку з цим у суспільстві зростає роль і вплив масової свідомості на поведінку й ухвалення рішень уповноваженими особами. На сучасному етапі розвитку української державності можна спостерігати: громадянські інститути, в тому числі політичні партії, не досягнули повної ефективності в своїй діяльності. Самостійно політичні партії не можуть вирішити протиріччя й конфлікти, неодноразово такі процеси доходили до кризових явищ у суспільстві. Владно-командні способи взаємодії не сприймаються населенням, а тим паче - політичними інститутами.

Згідно з розподілом владних повноважень, вагому роль у процесі політичного конфлікту відіграє виконавча влада, яка повинна працювати для народу, щоби забезпечити його життєві потреби. Саме через ці органи здійснюється державне управління та розпорядча діяльність. Кабінет Міністрів України має свої особливості у повноваженнях та забезпечує управління більшої частини сфер країни - економічної, політичної, культурної, соціальної, правової на міжнародному рівні та ін. Ця гілка влади має розгорнуту систему органів, яка здійснює владно-розпорядчу діяльність, не притаманну іншим гілкам влади. Сукупність таких органів побудована в ієрархічному взаємозв'язку, що регламентує чітку відповідальність та підзвітність усіх органів [б. с. 208].

Українське суспільство перебуває в умовах політичної кризи уже тривалий період. На нашу думку, жоден з політиків не отримав визнання у суспільстві як провідний політичний лідер, котрий зміг би своїм авторитетом спрямувати вектор розвитку держави та стримати розгортання владних протистоянь. Важливим завданням залишається об'єднання населення й установа демократичних перетворень за допомогою чесної влади та її політичних лідерів. Безсумнівно, слабка і безвідповідальна влада, що не виконує обіцянок, потребує негайних змін, тому в політичних інститутах часто виникають політичні конфлікти і, як наслідок - зміна політичних суб'єктів.

Процес корінних змін представників політичних інститутів терміново потрібен в українському суспільстві. Всі усвідомлюють ситуацію, що склалася з політичними інститутами, їх неефективність, непрозорість, а спроби змінити політичну ситуацію призводять до негативних наслідків для самого населення.

Список літератури:

1. *Алексеев С. С.* Президент – это серьезно / С. С. Алексеев // Моск. новости. -1990. - № 8. – С.7.
10. *Розумний М.* Розвиток політичної системи України: виклики і загрози / М. Розумний // Політ. менеджмент. - 2008. - №1(28).
11. *Словська І.* Поняття, зміст та властивості парламенту / І. Словська // Юрид. науки: вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка - 2011. - Вип. 87.
12. *Снігур І. Й.* Установча влада народу та установча функція парламенту (окремі аспекти взаємодії) / І. Й. Снігур // Юрид. наука: наук. юрид. журн. - 2011. - №1. – С. 54.
13. *Стрижова І. А.* Інститут президентства на пострадянському просторі / І. А. Стрижова // Гілея: наук. вісник. - К., 2011. – Вип. 49 (7). - 2011. – С. 67.
14. *Титов М. К.* Проблемы институционализации правил и ограничений, регулирующих деятельность субъектов по урегулированию политических конфликтов / М. К. Титов // Право и образование. Современ. гуманитарн. ун-т. - 2010. - № 11.
15. *Фисун А.* Демократия, неопатримониализм и глобальне трансформації. – Х., 2006.
16. *Чобану М.* Роль інституту президента в організації державної влади: світовий досвід

- і Україна. / М. Чобану // Держ. управління та місцеве самоврядування. - 2013. - Вип. 1 (16). – С. 73.
2. *Артеменко І. В.* Вплив політичних партій на діяльність органів державного управління в Україні: теоретико-методологічний аспект. [Електронний ресурс] / І. В. Артеменко. — Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/4.pdf)
 3. *Бурковський П. А.* Роль інституту Президента України у подоланні політичної кризи 2006-2007 рр.: аналіз за положеннями концепції парламентського правління Ж. Бурдо / П. А. Бурковський // Стратег. пріоритети. - 2009. - № 1(10).
 4. *Горбатюк В. В.* Інститут президентства в Україні: історико-правовий аспект / В.В. Горбатюк // Часопис Київ. ун-ту права. - 2011. - № 2.- С. 325.
 5. *Гошовська В. А.* Концептуальні умови організації взаємодії Верховної Ради України з неурядовими організаціями / В. А. Гошовська, О. Р. Антонова // Держава та регіони: науково-виробн. журн. – 2013. – № 2. – С. 48-52. - (Серія: Державне управління).
 6. *Жилін Є. В.* Виконавча влада в Україні: значення та сутність / Є.В. Жилін // Форум права. - 2013. - № 3. – С. 208-213.
 7. *Лейст О.* История политических и правовых учений // О. Лейст – М., 2000.
 8. *Мазур О. Г.* Особливості процесу інституціональної легітимації в сучасній Україні / О. Г. Мазур // Грані. - 2013. - № 6. – С. 140-144.
 9. *Подлевський С.* Взаємовплив політичної влади та громадської думки в контексті трансформацій суспільства. [Електронний ресурс] /С. Подлевський. — Режим доступу: <http://www.readera.org/article/10115482.html>.

КОНФЛИКТОГЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТДЕЛЬНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ В УКРАИНЕ.

Юлия Билецкая

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
факультет правовой политологии и социологии, кафедра социальных теорий,
ул. Пионерская 2, 65009, Одесса, Украина
e-mail: julijabiletskaja@rambler.ru*

Исследуются конфликтогенные особенности отдельных политических институтов и причины возникновения между ними конфликтов. Анализируются особенности политических институтов, которые помогают формированию политического сознания и предупреждению политических конфликтов.

Ключевые слова: политический конфликт, украинское общество, политические институты, политическое сознание, стабильность.

**CONFLICT FEATURES ACTIVITIES OF SOME POLITICAL
INSTITUTIONS IN UKRAINE****Julia Biletska**

*National University "Odessa Law Academy",
legal Department of Political Science and Sociology, Department of Social Theories
str. Pioneer 2, 65009, Odessa, Ukraine
e-mail: julijabiletskaja@rambler.ru*

Studied conflict-specific features of political institutions and the causes of conflict between them. Analyzes the characteristics of political institutions, which helps the formation of political consciousness and political conflict prevention.

Keywords: political conflict, Ukrainian society, political institutions, political consciousness, stability.